

EUSKARA ETA ELIZA

Dokumentu historiko baten inguruan

PAULO AGIRREBALTZATEGI

Zer egin duen Elizak euskarari buruz? Denetik entzugo duzu. Batzuentzat Elizari esker bizi da euskara herrian eta Elizari esker izan da, hogeigarren mendara arte, euskaraz izan den literatur apor ia dena. Beste batzuk esango dizue: Elizak euskara galtzera eraman du edo galbidean jarri; Elizak ez du euskara benetan hartu. Agian biak daude zuzen gainera.

Baina mila galdera datoz baieztapen horien atzetik: Zein Eliza? Erakunde ofiziala? Hierarkia? Elizgizonak? Eliztarrak? Zein zer eta zein da Elizaren erantzunkizuna euskarari buruz? Nola, non eta zertarako erabili du eta ez du erabili euskara Elizak? Eta horren bestaldea: nola, non eta zertarako erabili du eta ez du erabili erdara Elizak? Hemen bata bestearekin edo bata bestearen kontra ibili bait dira eta dabiltz: euskara eta erdara. Euskara menperaturik gertatu da.

Hainbat eritzi daude guzti ^hprietaz. Daturik era badago, sakabanatu xamar baldin bada era. Dena dela, Elizak ez dauka bere erantzukizun historikoari ihesegiterik, ez eta etorkizunekoari ere.

Kristauon aldetik ez dugu seguruenik masokistak izan behar; baina bai jakin geure historia zorrotz epaitzen, historia hori geure gain hartzeko gauza baldin bagara behintzat. Dakiguna hauxe bait da: Kristau Eliza Euskal Herrian erakunde sozial bezala nagusitu den mendeetan euskara menperatuta ibili dela Herri honetan; Euskal Herria desintegratuz joan dela hizkuntzari eta kulturari dagokionez; Herri honen hizkuntza -berarena- desagertze zorian gelditu dela.

Hemen aipatu nahi dudan eta iruzkin batzu egin nahi diskiodan dokumentua ez da Euskal Herriko Elizaren jarreraren ispilua. Ez da bakarra behintzat. Baina ba da oso larria, gure Historiaren une larrietako batetan emana delako.

Jn. apezpiku Javier Lauzirikak, Gazteizko Administrazioaile apostolikoak, 1.938an argitaraturiko arauetaz ari naiz: **Normas para la predicación sagrada.** (Boletín Oficial del Obispado de Vitoria, 1 - III - 1.938). (Jakina da, Lauzirika jna. Aitasainduak Gazteizko Diozesiaren buru jarri zuela, Mateo Mujika apezpikuak handik alde egin behar izan ondoren).

Ez daukat hemen textu osoa eman

beharrik. Nahi duenak eskuetan ukan, JAKIN aldizkarian dauka. (1.982 - II - Uztaila / Iraila, 24. zenb. 37 - 29 orr.).

Bi erizpide

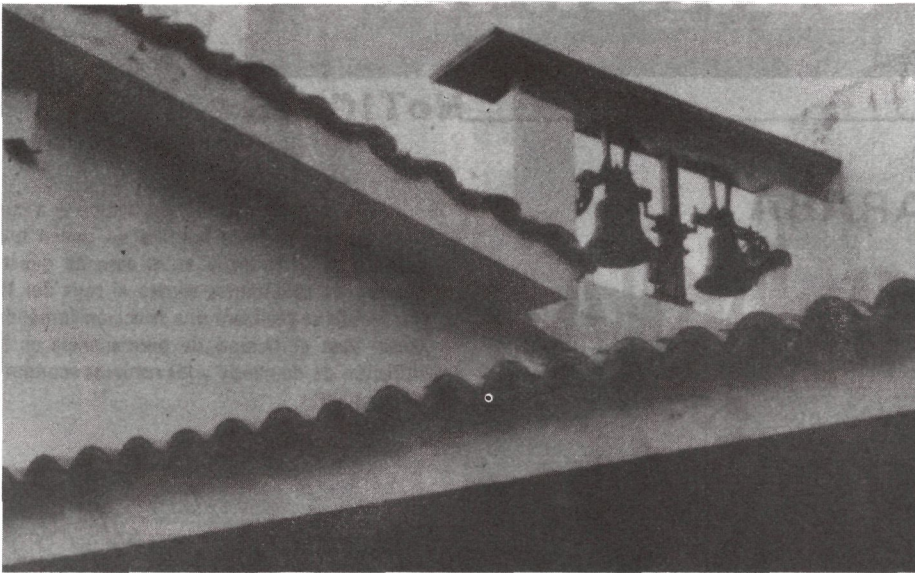
“El criterio fundamental que ha de regir en esta materia es el de la mayor eficacia de nuestros ministerios sacerdotales”.

Sarrera baten ondoren, apezken jokabide araupetzeko lehen erizpide bezala hori ematen du. Argi dago hizkuntzari buruzko erizpide utilitarista eta oportunista. Besterik gabe, hizkuntza tresna hutsa bezala ikusten da. Mezua zabaltzeko zein den baliagarriena, orain eta he-

men, huraxe erabiliko da, beraz. Ez dira aintzat hartzen hizkuntzaren beste balio guztiak; ez eta hizkuntzen arteko borroka; eta Herri honen hizkuntzaren zapalkuntza, une hartantxe inoiz baino gogorragoa eta ankerragoa zena. Behin baino gehiagotan, bestalde, salatu izan da Elizagan, euskarari buruzko jokabide utilitarista.

“Pero a la vez, púlpito sagrado, la catequesis y los demás ministerios pueden cumplir también una misión educadora, que contribuya a la mejor formación de nuestros feligreses, a quienes interesa sumamente iniciarse en la posesión de aquellos elementos de cultura que les serán indispensables para su vida social y cívica”.

Hori da bigarren erizpidea. Beraz, predikazioak ba du kultur hebururik

ere. Baino denok dakugu, une hartan alferrrik zela hori euskarari buruz esatea, horrek ez bait zuen balio “para la vida social y cívica”. Erdara zen kulturatzat hartua; euskara, antikulturatzat. Horregatik, bigarren erizpide hau lehenengoa baino maltzurragoa eta kaltegarriagoa gertatzen da euskararentzat: horren arabera, pulpituak erdara irakasteko balio behar du, eta euskara ahantzerazteko. Horrela lehenengo erizpidearen arabera, euskara erabili beharra gertatuko baldin bada ere -gero esango den bezala-, bigarren erizpide honen arabera, premia hori gero eta txikiagoa izatea hobe. Horrela, hurrengo paragrafoan esaten duen “bien decir” delakoa erdaraz mintzatzea dela esango litzateke.

Bereizkuntza nabarmena

“Teniendo en cuenta estas consideraciones y procurando armonizar el

amor y la reverencia que nos ha de merecer nuestra milenaria lengua vascongada con el fervoroso cultivo de la lengua castellana al que nos obliga a la vez nuestro inquebrantable amor a España, nuestro agradecimiento a esta maravillosa habla de la cultura española...”.

Euskara, beraz, maitatzekoa eta ohoratzekoa da; gaztelania, sutsuki lantzekoa. Nabarmena bien arteko bereizkuntza. Euskara, aintzinatiko pitxi eta altxor bezala, gordetzekoa da agian: museorako. Debeku basati eta ankarrrik gabe, orduko agintariak egiten zutenaren kontra. Baina azkenean, patu berbera: Euskara liburutegira, liburu zaharren sailera.

Gaztelania, berriz, bakoitzak landu behar du ekinez eta garrez, Espainiaganako maitasun hautsiezina eskatzen

duen bezala. Bizi zena Espainia bait zen une haietan; Euskal Herria hiltzera kondenatuta zegoen. Jakina, bigarren erizpideari begiratzen badiogu, pulpituaren “heziera-egitekoari” halegia, orduan argiago ikusten dugu: Pulpituak gaztelania lantzen laguntzeko behar du izan.

Ondorioak

“Quinto. Cuando el concurso de fieles posea y use como lengua ordinaria la lengua castellana, en ésta se les habrá de predicar la divina palabra”.

“Sexto. Cuando el concurso de fieles, en su inmensa mayoría, no acostumbra a utilizar otra lengua que la vascongada, en ella se les predicará la divina palabra”.

Bi puntu xehe baina esanahitsu daude hemen naharmentzekoak. 1) Elizako hitzaldia erdaraz egiteko lehen baldintza da “el concurso de fieles” delakoa, besterik gabe, erdalduna (!)

izatea; elizako hitzaldia euskaraz egiteko, berriz, baldintza da “el concurso de fieles, en su inmensa mayoría euskalduna (!) izatea. Argi dago ezberdintasuna. 2) Bada, ordea, beste puntu bat izkutuanago: Erdaraz egiteko bigarren baldintza da “posea y use como lengua ordinaria la lengua castellana”; euskaraz mintzatzeko, berriz “no acostumbra a utilizar otra lengua que la vascongada”. Batetik, bigarrena, baldintza negatiboan egotean, gogoragoa gertatzen da; bestetik, zer gertatzen da entzuleen gehiengoak -gehien-gehien-goak- euskara jakin (poseer) bai, baina erabili ohi ez duenean? Orduan ere, ba dirudi erdaraz egin behar dela hitzaldia, seigarren puntutik “poseer” adetza ezkutatu egin bait da.

“Séptimo. En todas las funciones sagradas en las que se hubiere dirigido la palabra a los fieles en lengua vascongada, se hará un brevísimo resumen de lo explicado, en lengua castellana”.

Argi dago neratzat. Lehen erizpidearen arabera, euskara erabili beharrean gertatuko da hizlaria. Baina bigarren erizpidearen arabera, erdaraz -“kulturazko hizkuntzaz”- euskaldun gizagoak eskolatuz joango da hizlaria. Horrela sermoiak balio izango du hizkuntzen ordezkapena eginez joateko: hau da, euskararen ordeza erdara sartu eta zabalduz joateko.

Burutsua, xotila, maltzurra da dokumentua. Barrutik irakurriz gero, nabarmena da Lauzirika Jna. ren bi hizkuntzei buruzko politika eklesiastikoa

Burutsua, xotila, maltzurra da dokumentua. Barrutik irakurriz gero, nabarmena da Lauzirika Jna. ren bi hizkuntzei buruzko politika eklesiastikoa (!), bereziki euskarari zegokiona.

Hala ere, -harrigarriena baino harrigarriagorik ba dago munduan!- euskararen aldekoegia iruditu zitzaion orduko Ordena Puplicoko Ministrariari, eta balio gabetu egin zituen Apezpikuaren arauak, honelako argumentuekin:

“Si verdaderamente el artículo coadyuvara a algo práctico, merecería tenerlo en cuenta y cabría aceptarlo dada su beneficiosa finalidad, aun cuando ello repercutiría en detrimento de mi autoridad y de las normas generales a observar en toda la zona liberada; pero como lo que se logra es atentar al principio de unidad de nuestra santa cruzada, dividiendo la población en castas y grupos y tendiendo a una disociación de espíritus quedando al criterio y anticipada apreciación de muchas personas...”

Benetan. Ez du oharrrik behar.

Paulo Agirrebaltategi